

บทที่ ๑
ทรัพย์สินของแผ่นดิน

มาตรา 1304 บัญญัติว่า “สาธารณสมบัติของแผ่นดินนั้น รวมทรัพย์สินทุกชนิดของแผ่นดินซึ่งใช้เพื่อสาธารณประโยชน์ หรือสงวนไว้เพื่อประโยชน์ร่วมกัน เช่น

(1) ที่ดินรกร้างว่างเปล่า และที่ดินซึ่งมีผู้เวนคืนหรือทอดทิ้ง หรือกลับมาเป็นของแผ่นดินโดยประการอื่น ตามกฎหมายที่ดิน

(2) ทรัพย์สินสำหรับพลเมืองใช้ร่วมกัน เป็นต้นว่า ที่ชายตลิ่ง ทางน้ำ ทางหลวง ทะเลสาป

(3) ทรัพย์สินใช้เพื่อประโยชน์ของแผ่นดินโดยเฉพาะ เป็นต้นว่า ป้อม และโรงทหาร สำนักราชการบ้านเมือง เรือรบ อาวุธยุทโธปกรณ์

ทรัพย์สินที่เป็นของแผ่นดินจึงแบ่งออกเป็น 2 ชนิด คือ

1) ทรัพย์สินของแผ่นดินธรรมดา

2) ทรัพย์สินของแผ่นดินที่เป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดิน ซึ่งใช้เพื่อสาธารณประโยชน์ หรือสงวนไว้เพื่อประโยชน์ร่วมกัน

1. ทรัพย์สินของแผ่นดินธรรมดา ทรัพย์สินของแผ่นดินธรรมดานั้นจะเป็นอสังหาริมทรัพย์ หรือสังหาริมทรัพย์ก็ได้ ซึ่งแผ่นดินยึดถืออยู่ในฐานะเช่นเดียวกับเอกชน แต่มิได้ใช้เพื่อสาธารณประโยชน์ หรือสงวนไว้เพื่อประโยชน์ร่วมกัน มีผลแต่เพียงว่าห้ามไม่ให้ยึดตามกฎหมายเท่านั้น โดยมาตรา 1307 บัญญัติห้ามมิให้ยึดทรัพย์สินของแผ่นดินไม่ว่าทรัพย์สินนั้นจะเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินหรือไม่ แต่ทรัพย์สินของแผ่นดินธรรมดาสามารถโอนให้แก่กันได้หรือโดยการเข้าครอบครองปรักษะได้ตามมาตรา 1382 เช่น พัดลม โต๊ะ ตู้เอกสาร แก้วอีรดยนต์ ของทางราชการซึ่งเมื่อใช้ไปนานเข้าทางราชการเห็นว่าทรัพย์สินนั้นเสื่อมคุณภาพใช้ประโยชน์ไม่ได้แล้ว หรือเพราะเหตุอื่นก็อาจจะโอนขายโดยวิธีการขายทอดตลาดได้ ฉะนั้น

ทรัพย์สินของแผ่นดินธรรมดาจึงมิใช่ทรัพย์สินนอกพาณิชย์ตามมาตรา 143 เพราะสามารถโอน หมุนเวียนเปลี่ยนมือได้อย่างของเอกชน ไม่ต้องห้ามโอนตามกฎหมาย ทรัพย์สินสิ่งใดที่เดิมเป็น ทรัพย์สินของแผ่นดินซึ่งห้ามโอน ต่อมาเมื่อมีผู้ครอบครองปรักษไ้ได้ไปตามมาตรา 1382 ก็ กลายเป็นของเอกชนจึงไม่ห้ามยึดอีกต่อไป

2. **ทรัพย์สินที่เป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดิน ซึ่งใช้เพื่อสาธารณประโยชน์หรือสงวนไว้เพื่อประโยชน์ร่วมกัน** ทรัพย์สินซึ่งเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินนั้น เป็นทรัพย์สินที่นอก จากจะห้ามยึดตามมาตรา 1307 แล้ว ยังห้ามโอนกันตามกฎหมายด้วย ถือเป็นทรัพย์สินนอก พาณิชย์ตามมาตรา 106 และมีให้ยกอายุความขึ้นต่อสู้แผ่นดินตามมาตรา 1382

ทรัพย์สินใดจะเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินนั้น ต้องเป็นทรัพย์สินที่

- 1) แผ่นดินเป็นผู้ทรงสิทธิ และ
- 2) ทรัพย์สินนั้นใช้เพื่อสาธารณประโยชน์ หรือสงวนไว้เพื่อประโยชน์ร่วมกัน

ทรัพย์สินที่เป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินนั้น ต้องเป็นทรัพย์สินของแผ่นดิน และ ทรัพย์สินใดจะเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินอยู่ที่การใช้เพื่อสาธารณประโยชน์ หรือสงวนไว้ เพื่อประโยชน์ร่วมกัน และไม่จำเป็นจะต้องได้ใช้เพื่อสาธารณประโยชน์ หรือประโยชน์ร่วมกัน จริง ๆ ในขณะที่นั้น และไม่ใช้ราษฎรทุกคนจะมีสิทธิใช้โดยตรงทีเดียว อาจมีทรัพย์สินบาง ประเภทที่มอบให้บุคคลใดเป็นผู้ใช้เท่านั้น ก็ถือว่าเป็นการใช้เพื่อสาธารณประโยชน์เช่นกัน

การใช้สาธารณสมบัติของแผ่นดิน อาจแบ่งออกได้เป็น 3 ประการ คือ

- 1) เป็นทรัพย์สินซึ่งยังไม่ได้นำไปใช้ประโยชน์ เช่น ที่ดินรกร้างว่างเปล่า
- 2) เป็นทรัพย์สินที่พลเมืองทุกคนมีสิทธิใช้
- 3) เป็นทรัพย์สินที่รัฐใช้เฉพาะกิจการใดที่ทำให้มีเพียงกลุ่มบุคคลที่ใช้แทนพลเมืองทั่ว

ประเทศ เช่น ค่ายทหาร สถานที่ราชการ

ทรัพย์สินที่เป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดิน นอกจากพิจารณาจากการใช้แล้ว ทรัพย์สิน นั้นต้องเป็นกรรมสิทธิ์ของแผ่นดิน มิใช่ของเอกชน ถ้าเป็นของเอกชนแม้ประชาชนทั่วไปจะใช้ โดยเจ้าของเพิกเฉยหรือไม่ว่าอะไร แม้จะใช้กันมานานเพียงใด ถ้าเจ้าของไม่มีเจตนาเวนคืน อุตสิให้กับรัฐ ทรัพย์สินนั้นก็มิใช่สาธารณสมบัติของแผ่นดิน

คำพิพากษาฎีกาที่ 1186/2500 คลองที่เจ้าของที่ดินขุดขึ้นแม้จะมีผู้อื่นใช้เรือเข้าออก มานาน แต่เจ้าของมิได้อุทิศให้สาธารณะนั้น มิใช่ทางสาธารณะ

คำพิพากษาฎีกาที่ 1020-1021/2505 คลองหรือคูที่เจ้าของที่ดินขุดขึ้นเมื่อเจ้าของไม่ ได้อุทิศให้เป็นสาธารณะ แม้จะยอมให้ประชาชนใช้ในการสัญจรไปมาบ้าง ก็ไม่ทำให้กลายเป็น

ทางสาธารณะ ฉะนั้น ถึงเจ้าของจะทำทำนบหรือคันดินปิดกันก็ไม่มีความผิดฐานปิดกันทางสาธารณะ

คำพิพากษาฎีกาที่ 353-360/2507 เจ้าของที่ดินปลูกอาคารลงในที่ดินของตน ต่อมา นำในลำน้ำเขาะที่ดินภายใต้อาคารพังลงจนกลายเป็นที่ชายตลิ่งแต่เจ้าของที่นั้นยังใช้สิทธิแห่งความเป็นเจ้าของครอบครองอาคารและที่ดินในเขตของตนอยู่ โดยมีได้ทอดทิ้งปล่อยให้เป็นที่ชายตลิ่ง สำหรับพลเมืองใช้ร่วมกัน ต้องถือว่าชายตลิ่งที่พิพาทกันนั้นยังไม่เป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดิน

หมายเหตุ แต่มีคำพิพากษาฎีกาที่ 1488/2497 กล่าวว่าที่ดินในโฉนด ถ้าตลิ่งพังลงก็ย่อมกลายเป็นทางน้ำสาธารณะ แสดงว่าถ้าเจ้าของทิ้งที่ไปย่อมกลายเป็นทางสาธารณสมบัติของแผ่นดินแต่ถ้าเจ้าของที่ดินยังใช้สิทธิครอบครองอยู่มีได้ทอดทิ้ง จึงไม่ตกเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดิน

คำพิพากษาฎีกาที่ 362/2508 ทางเดินในที่ดินของเอกชน ซึ่งมีผู้ถือวิสาสะใช้เป็นทางเดินเพื่อความสะดวกบางประการนั้น เมื่อเจ้าของมิได้อุทิศโดยตรงหรือโดยปริยายอย่างใดแล้ว ก็หาทำให้ทางเดินนั้นกลายเป็นทางสาธารณะไม่

ทรัพย์สินที่เป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินไม่จำเป็นต้องขึ้นทะเบียนเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดิน จะเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินหรือไม่อยู่ที่การใช้ทรัพย์สินนั้นตามมาตรา 1304 ทรัพย์สินบางอย่างที่เป็นสังหาริมทรัพย์อาจจะต้องมีหลักฐานทางราชการในการเบิกจ่าย แต่ไม่ใช่ว่าการมีหลักฐานนั้นเป็นการขึ้นทะเบียนที่ทำให้เป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดิน การที่ทรัพย์สินใดจะเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินหรือไม่อยู่ที่ตัวทรัพย์สินนั่นเองและการใช้ทรัพย์สินนั้นในกรณีที่ทรัพย์สินนั้นเป็นที่ดิน มีประมวลกฎหมายที่ดินมาตรา 8 ทวิ และมาตรา 8 ตริ บัญญัติเพิ่มขึ้นโดยประกาศของคณะปฏิวัติฉบับที่ 334 ว่า ถ้าเป็นที่ดินซึ่งไม่มีบุคคลใดมีสิทธิครอบครองหรือที่ดินที่ถูกถอนสภาพตามมาตรา 8 (1) รัฐมนตรีมีอำนาจที่จะจัดขึ้นทะเบียนเพื่อให้ทบวงการเมืองใช้ประโยชน์ในราชการได้ กรณีมาตรา 8 ตริ ที่ดินอันเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินสำหรับพลเมืองใช้ร่วมกัน หรือใช้เพื่อประโยชน์ของแผ่นดินโดยเฉพาะอธิบดีอาจจัดให้มีหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงเพื่อแสดงเขตไว้เป็นหลักฐานแต่ทั้งกรณีตามมาตรา 8 ทวิ และมาตรา 8 ตริ การขึ้นทะเบียนหรือการมีหนังสือสำคัญสำหรับที่ไม่ใช่เพื่อให้ที่ดินนั้นเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดิน แต่เป็นเพราะที่ดินนั้นเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินด้วยตัวของที่ดินนั่นเองแล้ว

คำพิพากษาฎีกาที่ 952/2508 หนองสาธารณะจะเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินหรือไม่ กฎหมายมิได้บังคับว่าจะต้องขึ้นทะเบียนไว้ การที่จะเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินหรือไม่

ยอมเป็นไปตามสภาพของที่ดินนั้นเองว่าเป็นทรัพย์สินใช้เพื่อสาธารณประโยชน์หรือสงวนไว้เพื่อประโยชน์ร่วมกันหรือไม่

ที่พิพาทเป็นหนองที่ราษฎรใช้เป็นที่เลี้ยงสัตว์จับปลา ใช้น้ำร่วมกัน จึงเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดิน ผู้ใดจะถือสิทธิในที่ดินสาธารณสมบัติของแผ่นดินหาได้ไม่

คำพิพากษาฎีกาที่ 1044/2597 ทรัพย์สินที่พลเมืองใช้ร่วมกันอยู่แล้ว โดยใช้เป็นที่ตั้งโรงเรียนเทศบาลและบริเวณ ไม่จำเป็นต้องมีการหวงห้ามโดยพระราชกฤษฎีกาตามพระราชบัญญัติว่าด้วยการหวงห้ามที่ดินรกร้างว่างเปล่า อันเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดิน พ.ศ. 2478 ก็เป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินตามมาตรา 1304 (2)

คำพิพากษาฎีกาที่ 592/2513 กฎหมายไม่ได้บังคับว่าหนองน้ำจะเป็นหนองสาธารณสมบัติของแผ่นดินต่อเมื่อขึ้นทะเบียนไว้ เพราะการจะเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินหรือไม่นั้นยอมเป็นไปตามสภาพของที่ดินนั้นเองว่า เป็นทรัพย์สินซึ่งใช้เพื่อสาธารณประโยชน์หรือสงวนไว้เพื่อประโยชน์ร่วมกันหรือไม่ หนองที่ราษฎรตำบลนั้นร่วมกันขึ้นมา กับที่ดินที่มีผู้ยกให้เป็นที่ดินสาธารณะทำเลเลี้ยงสัตว์ และราษฎรเข้าใช้เป็นประโยชน์ร่วมกันเป็นเวลาสิบ ๆ ปีแล้ว ย่อมเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินตามมาตรา 1304

คำพิพากษาฎีกาที่ 9832/2522 หนองน้ำที่เกิดขึ้นโดยธรรมชาติสำหรับราษฎรในหมู่บ้านใช้เป็นที่ยับปลาและเลี้ยงสัตว์ร่วมกัน เป็นที่ดินสาธารณสมบัติของแผ่นดิน แม้ทางราชการจะไม่ได้ขึ้นทะเบียนไว้เป็นที่ดินสาธารณสมบัติของแผ่นดินก็ไม่ใช่อุปสรรคสำคัญ เพราะไม่มีกฎหมายบังคับว่าจะต้องกระทำดังกล่าว

คำพิพากษาฎีกาที่ 2132/2523 ที่สาธารณสมบัติของแผ่นดินนั้น ย่อมเป็นไปตามสภาพของแผ่นดินนั้นเองว่าเป็นทรัพย์สินเพื่อสาธารณประโยชน์หรือสงวนไว้เพื่อประโยชน์ร่วมกัน กฎหมายไม่ได้บังคับว่าต้องขึ้นทะเบียนไว้ ที่พิพาทเป็นที่ทำเลเลี้ยงสัตว์ที่ราษฎรในหมู่บ้านใช้ประโยชน์ร่วมกันมาเป็นเวลานานหลายสิบปีแล้ว จึงเป็นที่สาธารณสมบัติของแผ่นดินตามมาตรา 1304 (2)

คำพิพากษาฎีกาที่ 2668/2520 นายอำเภอประกาศหวงห้ามที่ดินสาธารณประโยชน์ โดยไม่ถูกต้องตามพระราชบัญญัติว่าด้วยการหวงห้ามที่ดินรกร้างว่างเปล่า พ.ศ. 2478 ก็เป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดิน นายอำเภอประกาศหวงห้ามที่ดินรกร้างว่างเปล่า แล้วเข้ากันรั้วจัดตลาดสด และมีโครงการจัดสร้างสนามเด็กเล่น ฯลฯ มิใช่ประกาศไว้โดยมิได้ครอบครองทำประโยชน์แม้การหวงห้ามไม่ถูกต้องตามพระราชบัญญัติว่าด้วยการหวงห้ามที่ดินรกร้างว่างเปล่า พ.ศ. 2478 ที่ดินนั้นก็เป็นที่สาธารณสมบัติของแผ่นดินตามมาตรา 1304 (2) อยู่ในความดูแล

รักษาของนายอำเภอ ตามพระราชบัญญัติปกครองท้องถิ่น และพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการแผ่นดิน พ.ศ. 2495 ฟ้องขับไล่ผู้บุกรุกได้

คำพิพากษาฎีกาที่ 1302/2521 การหวงห้ามโดยผู้ไม่มีสิทธิ ไม่ทำให้กลายเป็นที่สาธารณประโยชน์

ที่รกร้างว่างเปล่าตกเป็นที่หวงห้ามตามพระราชกฤษฎีกาจัดตั้งนิคมสร้างตนเองในเขตจังหวัดลพบุรีและสระบุรี พ.ศ. 2485 อยู่ในความดูแลของอธิบดีกรมประชาสัมพันธ์ไม่ใช่ของผู้อำนวยการจังหวัดและนายอำเภออำเภอและสุขาภิบาลสงวนที่บางส่วนไว้ว่างหาบเร่และเก็บขยะไม่ทำให้ที่ดินนั้นกลายเป็นที่สาธารณประโยชน์ อธิบดีอนุญาตให้โจทก์เข้าปลูกอาคารได้ ผู้ว่าราชการจังหวัดและนายอำเภอสั่งห้ามไม่ได้

ที่ดินที่เอกชนอุทิศให้เป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินนั้น เอกชนต้องแสดงเจตนาสละกรรมสิทธิ์อุทิศให้แก่แผ่นดินเพื่อเป็นสาธารณประโยชน์ และมีการใช้เพื่อสาธารณประโยชน์หรือสงวนไว้เพื่อประโยชน์ร่วมกัน ประกอบกันไปด้วย ทรัพย์สินนั้นจึงจะตกเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดิน

คำพิพากษาฎีกาที่ 2195/2522 ยกที่ดินตลาดสดและผลไม้ มีโฉนดให้สุขาภิบาลเพื่อหาประโยชน์มาปรับปรุงท้องที่เป็นการให้สุขาภิบาลโดยเฉพาะมิใช่ให้ใช้เป็นสาธารณประโยชน์ตามมาตรา 1304 เมื่อไม่ได้จัดระเบียบการให้ตามมาตรา 525 ผู้ให้เรียกคืนได้

การแสดงเจตนาอุทิศให้เป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินจะอุทิศให้โดยตรง เช่น ไปจดทะเบียนต่อเจ้าพนักงานที่ดินอุทิศให้เป็นสาธารณประโยชน์ หรืออาจจะอุทิศให้โดยปริยาย โดยเจ้าของที่ดินยกที่ดินให้บุคคลทั่วไปได้ใช้ที่ดินนั้นก็ได้ เช่น อุทิศถนนให้เป็นทางสาธารณะโดยให้บุคคลทั่วไปใช้ทางนั้นมาเป็นเวลานาน ซึ่งกรณีจะถือว่าเจ้าของมีเจตนาสละกรรมสิทธิ์อุทิศให้เป็นของรัฐนั้นต้องแล้วแต่ข้อเท็จจริงและพฤติการณ์เป็นเรื่องๆไปในกรณีที่เป็นอสังหาริมทรัพย์หรือสังหาริมทรัพย์ชนิดพิเศษไม่จำเป็นต้องทำเป็นหนังสือและจดทะเบียนตามมาตรา 1299 วรรคแรกเพื่อยกให้แก่แผ่นดิน ซึ่งต่างกับการที่เอกชนโอนอสังหาริมทรัพย์หรือสังหาริมทรัพย์ชนิดพิเศษให้เอกชนด้วยกัน ซึ่งต้องทำเป็นหนังสือและจดทะเบียนต่อพนักงานเจ้าหน้าที่ แต่สำหรับการที่เอกชนโอนให้รัฐนั้นเพียงแต่แสดงเจตนาสละกรรมสิทธิ์ให้แก่แผ่นดิน และทรัพย์สินนั้นได้ใช้เพื่อสาธารณประโยชน์หรือสงวนไว้เพื่อประโยชน์ร่วมกันก็เพียงพอแล้ว การสละกรรมสิทธิ์โดยตรงยกให้แก่แผ่นดินพิจารณาได้ง่าย แต่การสละกรรมสิทธิ์โดยปริยายนั้นต้องอาศัยพฤติการณ์ร่วมด้วยว่าเจ้าของเดิมแสดงเจตนาอุทิศให้สาธารณประโยชน์แล้ว

คำพิพากษาฎีกาที่ 1138-1139/2501 การอุทิศที่ดินให้เป็นทางสาธารณะไม่จำเป็น

ต้องมีพิธีการ ถ้าโจทก์จำเลยและประชาชนใช้เป็นทางเดินสู่สาธารณะร่วมกันมาหลายสิบปี ก็
ต้องถือว่าได้อุทิศโดยปริยายแล้ว

คำพิพากษาฎีกาที่ 2568/2522 ทางพิพาทอยู่ในเขตโฉนดของจำเลย แต่ใช้เป็นทาง
สัญจรมา 50-60 ปี เป็นทางสาธารณะแล้ว

แต่ทางเดินในที่ดินเอกชน ซึ่งเอกชนทำประตูปิดและเปิดให้เดินได้ในบางเวลา แม้เปิด
ให้เดินมา 10 ปีแล้วมีคำพิพากษาฎีกาตัดสินว่าไม่ถือว่าเจ้าของเจตนาอุทิศให้เป็น
สาธารณสมบัติของแผ่นดิน

ตามมาตรา 1304 กฎหมายเพียงบัญญัติยกตัวอย่างไว้เท่านั้น ซึ่งอาจมีทรัพย์สินซึ่ง
เป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินอื่นนอกเหนือจากที่ยกตัวอย่างไว้นี้ก็ได้อีก

มาตรา 1304 (1) “ที่ดินรกร้างว่างเปล่า และที่ดินซึ่งมีผู้เวนคืนหรือทอดทิ้งหรือ
กลับมาเป็นของแผ่นดินโดยประการอื่น ตามกฎหมายที่ดิน”

ที่ดินรกร้างว่างเปล่า หมายถึงที่ดินซึ่งยังมิได้มีเอกชนคนใดเคยมีกรรมสิทธิ์หรือสิทธิ
ครอบครองโดยชอบด้วยกฎหมายมาก่อน ถ้าเป็นที่ดินซึ่งเอกชนเคยมีกรรมสิทธิ์หรือสิทธิครอบ
ครองมาก่อน ต่อมาได้ทอดทิ้งให้รกร้างว่างเปล่า ก็ไม่ถือว่าเป็นที่ดินรกร้างว่างเปล่าตามมาตรา
1304 (1) นี้

ที่ดินซึ่งมีผู้เวนคืน หมายถึงที่ดินที่มีกรรมสิทธิ์ หรือสิทธิครอบครองแล้ว หากแต่เมื่อ
เจ้าของซึ่งมีกรรมสิทธิ์นั้นได้แสดงเจตนาที่จะเวนคืนที่ดินให้แก่แผ่นดิน โดยยื่นคำขอเวนคืนต่อ
เจ้าพนักงานที่ดินตามประมวลกฎหมายที่ดิน มาตรา 5 ซึ่งบัญญัติว่า “ผู้ใดมีความประสงค์
เวนคืนสิทธิในที่ดินให้แก่รัฐ ให้ยื่นคำขอเวนคืนต่อพนักงานเจ้าหน้าที่ตามมาตรา 71 ” การ
เวนคืนนี้เป็นการเวนคืนโดยสมัครใจ ส่วนการเวนคืนอีกกรณีหนึ่ง คือการบังคับเวนคืนตามพระ
ราชบัญญัติว่าด้วยการเวนคืนอสังหาริมทรัพย์อย่างอื่นตามเงื่อนไข ซึ่งกระทำได้อีกต่อเมื่อเพื่อ
กิจการใด ๆ อันเป็นสาธารณูปโภคหรือกิจการอันจำเป็นเพื่อป้องกันประเทศโดยตรง หรือการ
ได้มาซึ่งทรัพยากรธรรมชาติหรือประโยชน์ของรัฐอย่างอื่นดังนั้นก็ดินที่มีผู้เวนคืนตามมาตรา 1304
(1) นี้ ต้องเป็นการเวนคืนที่ดินโดยสมัครใจ มิใช่โดยการบังคับเวนคืน เพราะตาม 1304 (1) นั้น
ที่ดินซึ่งผู้เวนคืนมีเจตนาอุทิศให้ใช้เพื่อสาธารณประโยชน์หรือประโยชน์ร่วมกัน ซึ่งอาจจะยังไม่
ได้มีการใช้กันจริงอย่างที่อุทิศก็ได้ เพราะสาธารณสมบัติของแผ่นดินซึ่งใช้เพื่อประโยชน์
สาธารณะหรือสงวนไว้เพื่อประโยชน์ร่วมกัน ไม่จำเป็นว่าต้องใช้กันขณะนั้นจริง ๆ เช่น กรณีที่
ดินรกร้างว่างเปล่าซึ่งไม่ได้มีใครใช้ปล่อยให้รกร้างไว้ ก็ยังได้ชื่อว่าเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดิน

ดินซึ่งใช้เพื่อสาธารณประโยชน์ ฉะนั้น จึงไม่จำเป็นต้องมีการใช้เพื่อสาธารณประโยชน์หรือ สงวนไว้เพื่อประโยชน์ร่วมกันขณะนั้นจริง ๆ ก็ได้

คำพิพากษาฎีกาที่ 843/2523 การอุทิศที่ดินให้ใช้เป็นทางสาธารณะเป็นการสละที่ดิน เป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินสำหรับพลเมืองใช้ร่วมกันตามมาตรา 1304 ไม่จำเป็นต้องทำพิธี จดทะเบียนโอนแม้เป็นที่ดินในเขตโฉนด ผู้ซื้อที่ดินก็ไม่มีสิทธิในที่ดินส่วนที่ได้อุทิศเป็นทาง สาธารณะไปแล้ว

ที่ดินที่ถูกทอดทิ้ง หมายถึงที่ดินที่เจ้าของทิ้งไปตามประมวลกฎหมายที่ดินมาตรา 6 ซึ่ง เดิมถูกยกเลิกไป และให้ใช้ข้อความใหม่ตามประกาศของคณะปฏิวัติฉบับที่ 96 ซึ่งบัญญัติว่า “นับตั้งแต่วันประกาศของคณะปฏิวัติฉบับนี้ใช้บังคับ บุคคลใดมีสิทธิในที่ดินตามโฉนดที่ดินหรือ หนังสือรับรองการทำประโยชน์ หากบุคคลนั้นทอดทิ้งไม่ทำประโยชน์ในที่ดิน หรือปล่อยให้ที่ดินให้ เป็นที่รกร้างว่างเปล่าเกินกำหนดเวลาดังต่อไปนี้

- (1) สำหรับที่ดินที่มีโฉนดที่ดินเกินสิบปีติดต่อกัน
- (2) สำหรับที่ดินที่มีหนังสือรับรองการทำประโยชน์เกินห้าปีติดต่อกัน

ให้ถือว่าเจตนาสละสิทธิในที่ดินเฉพาะส่วนที่ทอดทิ้งไม่ทำประโยชน์หรือที่ปล่อยให้ เป็นที่รกร้างว่างเปล่า เมื่ออธิบดีได้ยื่นคำร้องต่อศาลและศาลได้สั่งเพิกถอนหนังสือแสดงสิทธิใน ที่ดินดังกล่าว ให้ที่ดินนั้นตกเป็นของรัฐเพื่อดำเนินการตามประมวลกฎหมายนี้ต่อไป”

ที่ดินที่ถูกทอดทิ้งที่จะกลับมาเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินนั้น หมายถึงที่ดินที่ เจ้าของทอดทิ้งไม่ทำประโยชน์หรือปล่อยให้รกร้างว่างเปล่า ต้องทอดทิ้งปล่อยปละละเลยติดต่อกันเป็นเวลาเกินสิบปีขึ้นไปในที่ดินมีโฉนด แต่ถ้าเป็นที่ดินที่มีเพียงหนังสือรับรองการทำ ประโยชน์ก็ติดต่อกันเพียงห้าปี ตามกฎหมายใหม่นี้ไม่จำเป็นต้องมีการปิดประกาศหรือโฆษณา ให้หนังสือพิมพ์หรือเรียกตัวเจ้าของที่ดินมาได้ส่วนตามพระราชบัญญัติออกโฉนดที่ดินฉบับที่ 2 มาตรา 4 โดยกฎหมายใหม่นี้ถือว่าเจ้าของสละสิทธิแล้ว แต่อธิบดีกรมที่ดินต้องยื่นคำร้องต่อ ศาลให้สั่งเพิกถอนหนังสือแสดงสิทธิ อธิบดีกรมที่ดินจะสั่งเพิกถอนเองโดยพลการไม่ได้ เมื่อ ศาลสั่งเพิกถอนหนังสือแสดงสิทธิแล้วที่ดินนั้นจึงตกเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดิน ซึ่งต่างกับ มาตรา 6 เดิม ซึ่งถือว่าหมดสิทธิในที่ดินทันทีเมื่อทอดทิ้ง และที่ดินตกเป็นของรัฐทันที และต่าง กันในระยะเวลา ซึ่งเดิมถ้าเป็นที่ดินมีโฉนดหรือใช้เป็นที่บ้านที่สวนไม้ยืนต้นได้ทอดทิ้งเป็นเวลา 5 ปีติดต่อกัน แต่ถ้าที่ดินไม่มีโฉนดและใช้เพื่อประโยชน์อย่างอื่นได้ทอดทิ้งเป็นเวลา 3 ปีติดต่อกัน โดยไม่ต้องมีพิธีการแต่อย่างใด

ที่ดินที่กลับมาเป็นของแผ่นดินโดยประการอื่นตามกฎหมายที่ดิน หมายถึงที่ดินที่กลับมาเป็นของแผ่นดินตามพระราชบัญญัติเวนคืนอสังหาริมทรัพย์ คือการบังคับเวนคืนให้กับรัฐนั่นเองแต่รัฐจะบังคับเวนคืนได้เพื่อกิจการอันเป็นสาธารณูปโภค หรือเพื่อประโยชน์ของรัฐในกรณีอื่น ๆ เท่านั้น แต่การบังคับเวนคืนต้องมีเหตุผลว่ารัฐต้องการที่ดินนั้นไปใช้เพื่อประโยชน์อย่างไร โดยพระราชบัญญัติว่าด้วยการเวนคืนอสังหาริมทรัพย์ มาตรา 5 บัญญัติว่า “อสังหาริมทรัพย์ซึ่งรัฐต้องการเพื่อกิจการใด ๆ อันเป็นสาธารณูปโภค หรือการอันจำเป็นป้องกันประเทศโดยตรงหรือการได้มาซึ่งทรัพยากรธรรมชาติ หรือประโยชน์ของรัฐอย่างอื่นนั้น เมื่อมิได้ตกลงในเรื่องการโอนไว้เป็นอย่างอื่น ให้เวนคืนตามบทแห่งพระราชบัญญัตินี้” แต่การบังคับเวนคืนตามพระราชบัญญัตินี้จะเป็นการบังคับเวนคืนตามมาตรา 1304 (1) หรือไม่นั้น ท่านศาสตราจารย์ประมุข สุวรรณศร กล่าวว่า การบังคับเวนคืนตามพระราชบัญญัติเวนคืนอสังหาริมทรัพย์นั้น หากใช้การเวนคืนตามความหมายในมาตรา 1304 (1) ไม่ ดังนี้ เราจะเห็นได้ว่าการเวนคืนตามพระราชบัญญัติเวนคืนอสังหาริมทรัพย์ หรือที่เรียกกันว่าการบังคับเวนคืนนั้นไม่มีโอกาสที่จะทำให้ที่ดินกลับมาเป็นที่รกร้างว่างเปล่าของแผ่นดินได้ เพราะการบังคับเวนคืนนั้นจะทำได้เพื่อกิจการอันเป็นสาธารณูปโภค หรือประโยชน์ของรัฐอย่างอื่นเท่านั้น แต่ผู้เขียนเห็นว่าการที่มาตรา 1304 กล่าวไว้ตาม (1) ถึง (3) นั้น เพียงยกตัวอย่างทรัพย์สินที่จะถือว่าเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินเท่านั้น ทรัพย์สินใดจะเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินอยู่ที่การใช้ทรัพย์สินนั้นตามมาตรา 1304 วรรคแรก และการที่มาตรา 1304 แยกแยะตัวอย่างใน (1),(2) และ(3) นั้นเป็นการแยกตามลักษณะของการที่ทรัพย์สินนั้นถูกใช้ในรูปแบบใด ใน (1) นั้นเป็นที่ดินที่เป็นของแผ่นดิน โดยแผ่นดินยังมิได้นำออกมาใช้ประโยชน์อย่างใด และตามพระราชบัญญัติเวนคืนนี้มาตรา 5 ไม่ใช่เฉพาะเพื่อสาธารณูปโภคเท่านั้น อาจมีกรณีอื่น ๆ เช่นการได้มาซึ่งทรัพยากรธรรมชาติ การป้องกันประเทศ หรือประโยชน์ของรัฐอย่างอื่น

คำพิพากษาฎีกาที่ 1823/2493 ไม่หวงห้ามเป็นส่วนควบของป่าไม้ เป็นส่วนหนึ่งของสาธารณสมบัติของแผ่นดิน

ไม่หวงห้ามเป็นส่วนควบของป่าไม้ แม้จะถูกลักลอบตัดโดยมิได้รับอนุญาตเป็นสังหาริมทรัพย์แล้ว ก็ยังคงเป็นส่วนหนึ่งของสาธารณสมบัติของแผ่นดินอยู่เช่นเดิม

มาตรา 1304 (2) “ทรัพย์สินสำหรับพลเมืองใช้ร่วมกัน เป็นต้นว่า ที่ชายดลิ่ง ทางน้ำ ทางหลวง ทะเลสาบ”

ทรัพย์สินสำหรับพลเมืองใช้ร่วมกัน เป็นทรัพย์สินที่ประชาชนทุกคนมีสิทธิใช้ ซึ่งตาม

ตัวอย่างในมาตรา 1304(2) เป็นต้นว่า ที่ชายตลิ่ง ทางน้ำ ทางหลวง ทะเลสาบ นอกจากนี้ยังมี สวนสาธารณะ พุ่่งเลี้ยงสัตว์สาธารณะ ป่าช้าสาธารณะ แต่ต้องเป็นทรัพย์สินของแผ่นดิน ตาม มาตรา 1304(1) ถ้าเอกชนเป็นผู้ทรงกรรมสิทธิ์ หรือเอกชนมีสิทธิครอบครอง ก็ไม่เป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดิน

ที่ชายตลิ่ง หมายถึงที่ดินที่อยู่ติดกับแม่น้ำ ลำคลอง บึงหรือทะเลสาบ ที่น้ำยังท่วมถึง ตามปกติทุกปี (คำพิพากษาฎีกาที่ 451/2496) และที่ชายตลิ่งของแม่น้ำฤดูน้ำน้ำท่วมถึงทุกปี รวมสามเดือน เป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดิน (คำพิพากษาฎีกาที่ 1166-1107/2497) ที่ ชายเลนงอกจากที่ดินริมทางน้ำซึ่งน้ำขึ้นยังท่วมถึงไม่เป็นที่งอก ยังเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินสำหรับประชาชนใช้ร่วมกัน จะเข้าครอบครองนานเท่าใดก็ไม่ได้กรรมสิทธิ์หรือสิทธิครอบครองแต่เจ้าของที่ดินติดต่อกับที่ชายเลนซึ่งถือว่าได้รับความเสียหายนั้นอาจฟ้องผู้ที่เข้าขัดขวาง สิทธิที่จะใช้ที่สาธารณสมบัติในฐานะที่เป็นพลเมืองคนหนึ่งได้ (คำพิพากษาฎีกาที่ 1588-1589/2497) แม้ที่ชายตลิ่งนั้นจะอยู่ชายทะเลก็เป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดิน (คำพิพากษาฎีกาที่ 577/2498) ที่ชายตลิ่งระหว่างที่ดินในโฉนดของโจทก์กับแม่น้ำซึ่งน้ำท่วมถึงทุกปี เป็น สาธารณสมบัติของแผ่นดิน ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1304(2) โจทก์ไม่มีสิทธิให้จำเลยเช่า จึงฟ้องขับไล่จำเลยซึ่งครอบครองอยู่ไม่ได้ (คำพิพากษาฎีกาที่ 527-530/2520) แต่ถ้าเจ้าของที่ดินปลูกอาคารลงในที่ดินของตน ต่อมาน้ำในลำน้ำนั้นเซาะที่ดินภายใต้ อาคารพังลงมากลายสภาพเป็นที่ชายตลิ่ง แต่เจ้าของที่ดินนั้นยังใช้สิทธิแห่งความเป็นเจ้าของ ครอบครองอาคารและที่ดินในเขตของตนอยู่โดยมิได้ทอดทิ้งปล่อยให้เป็นที่ชายตลิ่งสำหรับ พลเมืองใช้ร่วมกัน ต้องถือว่าที่ชายตลิ่งที่พิพาทกันนั้นยังไม่เป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดิน (คำ พิพากษาฎีกาที่ 355-360/2507)

ทางน้ำ หมายถึงแม่น้ำ ลำคลอง ลำธาร ลำราง คู ซึ่งแผ่นดินเป็นผู้ทรงสิทธิซึ่งประชาชน ใช้สัญจรไปมา ถ้าทางน้ำนั้นอยู่ในที่ดินของเอกชน คลองที่เจ้าของที่ดินขุดขึ้นแม้จะมีคู่อื่นใช้เรือ เข้าออกมานาน แต่เจ้าของมิได้อุทิศให้เป็นสาธารณะนั้นไม่ใช่ทางสาธารณะ (คำพิพากษาฎีกาที่ 1186/2500 และ 1020-1021/2505) และแม้ลำคลองที่เป็นทางน้ำสำหรับประชาชนใช้สัญจร ไปมาร่วมกัน แม้จะตั้งขึ้นไปโดยธรรมชาติ ไม่มีสภาพเป็นลำคลองมา 30 ปีเศษ และไม่มี ราชฎารได้ใช้ประโยชน์ก็ตาม แต่เมื่อยังไม่มีพระราชกฤษฎีกาถอนสภาพที่ดินนั้นจากการเป็น สาธารณสมบัติของแผ่นดิน ตามประมวลกฎหมายที่ดิน และทางราชการยังถือเป็นที่หวงห้ามอยู่ จึงยังคงเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินอยู่เช่นเดิม (คำพิพากษาฎีกาที่ 428/2511)

ทางหลวง หมายถึง ถนนหนทาง ไม่ว่าจะ เป็นถนนที่สำหรับรถยนต์หรือเป็นทางเท้า สะพาน สะพานลอยข้ามถนน แต่ก็ต้องเป็นทรัพย์สินของแผ่นดินตามมาตรา 1304 วรรค 1 ถ้า อยู่ในที่ดินของเอกชน เอกชนต้องอุทิศให้เป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินแล้ว จะอุทิศให้โดยตรง หรือโดยปริยายก็ได้ ทางเดินอยู่ในโฉนดซึ่งเป็นกรรมสิทธิ์ของเอกชน และจำเลยยอมรับโอน กรรมสิทธิ์มานั้น จะกลับกลายเป็นทางหลวงหรือทางสาธารณะได้ ต้องมีการอุทิศโดยตรงหรือ โดยปริยายอย่างใดอย่างหนึ่ง เพียงแต่ได้ความว่ามีคนเดินผ่านไปผ่านมาหลายสิบปีแล้วเท่านั้น หากทำให้ทางนั้นเป็นทางหลวงหรือทางสาธารณะเสมอไปไม่ (คำพิพากษาฎีกาที่ 183/2493) การที่เอกชนอุทิศที่ดินให้เป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินนั้นไม่จำเป็นต้องทำเป็นหนังสือและจดทะเบียนต่อพนักงานเจ้าหน้าที่อย่างโอนให้เอกชนด้วยกัน (คำพิพากษาฎีกาที่ 782/2523 และ 843/2523) และถ้าแสดงเจตนาอุทิศที่ดินให้เป็นถนนสาธารณะประโยชน์มีข้อความชัดเจนว่า จำเลยยอมยกที่ดินให้ทางราชการจัดการเข้าทำการสร้างถนนสาธารณะได้ตั้งแต่บัดนั้นเป็นต้น ไปและเทศบาลก็ได้ยอมรับที่ดินที่จำเลยและคนอื่นอุทิศให้เป็นทางสาธารณะอยู่ตรงไหน ดังนี้ แม้ เทศบาลจะยังมีได้ทำถนนตามแนวทางพิพาท ทางพิพาทก็ตกเป็นทางสาธารณสมบัติของแผ่นดินแล้ว (คำพิพากษาฎีกาที่ 2616/2517) การปล่อยให้ เป็นทางคนเดินมาหลายสิบปีโดยไม่ หวงห้ามแสดงว่าอุทิศให้เป็นทางสาธารณะประโยชน์ได้ การที่เจ้าของที่ดินเดิมได้ปลูกต้นไม้หวงไว้เป็นแนวเขตที่ของตน โดยเว้นที่นอกเขตรั้วประตูหวงไว้เป็นทางเดิน และประชาชนใช้ทางสายนี้ ติดต่อกันตลอดมาเป็นเวลาหลายสิบปีแล้ว โดยเจ้าของที่ดินมิได้หวงห้ามหรือสงวนสิทธิไว้แต่ ประการใดนั้นแสดงว่าได้อุทิศที่พิพาทให้เป็นทางสาธารณะประโยชน์แล้วโดยปริยาย และการที่ จะเป็นทางสาธารณะประโยชน์หรือทางหลวงนั้นก็หาต้องมีทะเบียนหรือมีหลักฐานของทาง ราชการสงวนสิทธิไว้แต่ประการใดไม่ (คำพิพากษาฎีกาที่ 599/2524)

คำพิพากษาฎีกาที่ได้พิพากษาเกี่ยวกับสาธารณสมบัติของแผ่นดินสำหรับพลเมืองใช้ ร่วมกันอีก เช่น.-

คำพิพากษาฎีกาที่ 100/2515 ที่เลี้ยงสัตว์และที่ป่าช้าเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดิน ที่ดินซึ่งประชาชนในหมู่บ้านใช้ร่วมกันสำหรับเลี้ยงสัตว์พาหนะโคกระบือ และเป็นป่าช้ามา 80 ปีเศษแล้ว เป็นที่สาธารณสมบัติของแผ่นดินประเภทที่เป็นทรัพย์สินสำหรับพลเมืองใช้ร่วมกัน ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1304 (7) ไม่ใช่ประเภทที่ดินรกร้างว่างเปล่า ตามมาตรา 1304 (1)

ที่สาธารณสมบัติของแผ่นดินประเภทที่เป็นทรัพย์สินสำหรับพลเมืองใช้ร่วมกันนั้นเกิดขึ้นและเป็นอยู่ตามสภาพของที่ดิน และการใช้ร่วมกันของประชาชน โดยไม่ต้องมีประกาศพระ

ราชกฤษฎีกาสงวนไว้ หรือขึ้นทะเบียนมีเอกสารของทางราชการกำหนดให้เป็นที่
สาธารณประโยชน์เท่านั้น ซึ่งผู้ใดไม่อาจยกอายุความขึ้นต่อสู้กับแผ่นดินได้ และการนำสืบใน
เรื่องนี้ย่อมนำพยานบุคคลมาสืบได้

คำพิพากษาฎีกาที่ 1345/2519 ที่ป่าชำหมดสภาพ ถ้ายังไม่ถอนสภาพ ก็ยังเป็น
สาธารณสมบัติของแผ่นดิน

ป่าชำซึ่งประชาชนเคยใช้ประโยชน์ในการเผาและฝังศพ เป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดิน
แม้จะยังไม่ได้ขึ้นทะเบียนของทางการไว้ และหมดสภาพเป็นป่าชำเพราะโจทก์เข้าครอบครอง
ประชาชนจึงไม่ได้เข้ามาหลายปีก็ตาม ทรายใดที่ทางราชการยังไม่ได้ถอนสภาพก็ยังเป็นป่าชำ
อันเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินอยู่นั่นเอง การที่โจทก์เข้ายึดถือโดยพลการไม่ทำให้โจทก์ได้
สิทธิครอบครองตามกฎหมาย

คำพิพากษาฎีกาที่ 936/2520 ที่สาธารณสมบัติของแผ่นดิน แม้ได้รับหนังสือสำคัญก็
ไม่ได้สิทธิ

ที่ป่าซึ่งเป็นดอน ชาวบ้านใช้เลี้ยงสัตว์เก็บฟืนมากกว่า 40 ปี เป็นสาธารณสมบัติของ
แผ่นดินซึ่งพลเมืองใช้ร่วมกันตามมาตรา 1340 (2) แม้โจทก์ได้รับหนังสือสำคัญ นายอำเภอสั่ง
โจทก์ออกจากที่ดินนั้นได้

คำพิพากษาฎีกาที่ 281/2506 ที่ดินซึ่งเป็นที่สำหรับราษฎรใช้เลี้ยงสัตว์ร่วมกันอันเป็น
สาธารณสมบัติของแผ่นดินตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1304 (2) ตั้งแต่
ก่อนใช้พระราชบัญญัติว่าด้วยการหวงห้ามที่ดินรกร้างว่างเปล่า ไม่ต้องออกพระราชกฤษฎีกา
หวงห้ามหรือสงวนแต่ประการใด ทางราชการจะประกาศขึ้นทะเบียนเป็นที่สาธารณประโยชน์
หรือไม่ก็ไม่สำคัญ

คำพิพากษาฎีกาที่ 622/2510 ชื่อที่สาธารณสมบัติของแผ่นดินจากการขายทอดตลาด
ตามคำสั่งศาลก็ไม่ได้กรรมสิทธิ์

รับซื้อที่หนองน้ำสาธารณประโยชน์ซึ่งเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินจากการขายทอด
ตลาดของศาล ไม่ทำให้ผู้ซื้อ มีสิทธิในที่นั้น และไม่มีสิทธิจะเอาไปให้บุคคลอื่นเช่าได้

คำพิพากษาฎีกาที่ 628/2510 บ่อน้ำที่ราษฎรใช้ร่วมกันเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดิน
โจทก์มีบ่อน้ำกินคือบ่อพิพาทซึ่งเป็นทรัพย์สินสำหรับพลเมืองใช้ร่วมกัน โจทก์ใช้บ่อน้ำ
นี้เสมอมา จำเป็นแก่ความเป็นอยู่ของโจทก์ จำเลยกระทำการให้น้ำในบ่อไม่มีให้โจทก์ใช้เช่นเคย
ดังนี้ ถือได้ว่าโจทก์เสียหายเป็นพิเศษ มีอำนาจฟ้องคดีได้

คำพิพากษาฎีกาที่ 428/2511 ที่สาธารณสมบัติของแผ่นดิน แม้หมดสภาพแล้ว ถ้ายังไม่มีพระราชกฤษฎีกาก่อนสภาพ ก็ยังเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดิน

ล่าคลงที่เป็นทางน้ำสำหรับประชาชนใช้สัญจรไปมารวมกันแม้จะตั้งขึ้นไปโดยธรรมชาติ ไม่มีสภาพเป็นล่าคลงมา 30 ปีเศษ และไม่มีราษฎรได้ใช้ประโยชน์ก็ตาม แต่เมื่อยังไม่มีพระราชกฤษฎีกาก่อนสภาพที่ดินนั้นจากการเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดิน ตามมาตรา 8 ประมวลกฎหมายที่ดิน และทางราชการยังถือเป็นที่หวงห้ามอยู่ จึงยังคงเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินอยู่เช่นเดิม

มาตรา 1304 (3) ทรัพย์สินใช้เพื่อประโยชน์ของแผ่นดินโดยเฉพาะเป็นต้นว่า ป้อม และโรงทหาร สำนักราชการบ้านเมือง เรือรบ อาวุธยุทโธปกรณ์”

ทรัพย์สินที่ไว้เพื่อประโยชน์ของแผ่นดินโดยเฉพาะ ตามมาตรา 1304(3) หมายถึงทรัพย์สินที่ทางราชการสงวนไว้ใช้เพื่อประโยชน์ของแผ่นดินโดยเฉพาะก็คือเพื่อประโยชน์สาธารณะมิได้ทั้งอสังหาริมทรัพย์และสังหาริมทรัพย์ เช่น ป้อม โรงทหาร สำนักราชการบ้านเมือง คือสถานที่ราชการต่าง ๆ ที่ราชพัสดุที่ใช้เพื่อสาธารณประโยชน์หรือสงวนไว้เพื่อประโยชน์ร่วมกันเป็นเพียงตัวอย่างยังมีทรัพย์สินอื่น ๆ เช่น กำแพงเมืองโบราณ ฯลฯ สังหาริมทรัพย์ที่เป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดิน เป็นต้นว่า เรือรบ อาวุธยุทโธปกรณ์

ที่ดินราชพัสดุ ที่จะเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดิน ที่ดินราชพัสดุนั้นต้องได้ใช้เพื่อสาธารณประโยชน์หรือสงวนไว้เพื่อประโยชน์ร่วมกัน ที่ดินราชพัสดุที่นำไปให้เอกชนเช่าที่ดินราชพัสดุนั้นไม่เป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดิน แต่เป็นเพียงทรัพย์สินของแผ่นดิน ดังนั้นที่ดินราชพัสดุจึงมีทั้งที่ดิน สิ่งก่อสร้างต่าง ๆ ที่เป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดิน ตามมาตรา 1304 (3) และที่ดินราชพัสดุที่ไม่เป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินเป็นเพียงทรัพย์สินของแผ่นดินเท่านั้น

คำพิพากษาฎีกาที่ 824-825/2511 ที่ดินที่ใช้ประโยชน์ของแผ่นดินเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดิน

ที่ดินราชพัสดุ ซึ่งเคยใช้เป็นที่ปลูกสร้างโรงฆ่าสัตว์ของอำเภอแต่เลิกไป ปัจจุบันใช้เป็นที่ปลูกบ้านพักนายอำเภอและโรงเก็บรถดับเพลิง ย่อมเป็นทรัพย์สินของแผ่นดินซึ่งใช้เพื่อสาธารณประโยชน์ โดยใช้เป็นที่ปลูกสร้างสำนักราชการบ้านเมืองอันราชการใช้เพื่อประโยชน์ของแผ่นดินโดยเฉพาะ จึงเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดิน

คำพิพากษาฎีกาที่ 1159/2511 สาธารณสมบัติของแผ่นดิน แม้หมดสภาพ ก็ยังถือเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินอยู่

กำแพงเมืองและคูเมืองเป็นทรัพย์สินใช้เพื่อประโยชน์ของแผ่นดินโดยเฉพาะ แม้ต่อมาจะถูกทำลายหรือสิ้นเชิงขึ้น แต่เมื่อทางราชการยังถือเป็นที่ยลวงหวงห้ามตลอดมา จึงยังเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินอยู่

เอกชนไม่มีกรรมสิทธิ์ในสาธารณสมบัติของแผ่นดิน

ทรัพย์สินใดเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินแล้วไม่มีเอกชนคนใดจะมีกรรมสิทธิ์รวมทั้งสิทธิครอบครองในทรัพย์สินนั้นได้

คำพิพากษาฎีกาที่ 1626/2511 ผู้ครอบครองที่สาธารณสมบัติของแผ่นดินอยู่ก่อนมีสิทธิดีกว่าผู้อื่นใช้ยันระหว่างกันเองได้้นอกจากรัฐ

จำเลยครอบครองที่ดินอันเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดิน ย่อมมีสิทธิครอบครองใช้ยันบุคคลอื่นนอกจากรัฐได้ เมื่อจำเลยขายที่ดินนั้นให้โจทก์โดยทำสัญญาตนเอง สัญญาซื้อขายเป็นโมฆะ แต่เมื่อจำเลยส่งมอบที่พิพาทให้โจทก์ครอบครองมาช้านานแล้ว โจทก์จะเรียกเงินที่ชำระค่านีได้ เป็นการที่โจทก์ยอมเสี่ยงภัยรับเอาสิทธิครอบครองที่พิพาทในสภาพเท่าที่จำเลยมีสิทธิอยู่

คำพิพากษาฎีกาที่ 1345/2519 ป่าช้าที่ประชาชนใช้เผาและฝังศพเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินโจทก์เข้ายึดถือโดยผลการ ไม่ทำให้โจทก์ได้สิทธิครอบครองตามกฎหมาย และแม้จะเอาไปให้เช่าสัญญาเช่านั้นเป็นโมฆะ

คำพิพากษาฎีกาที่ 920-921/2522 การที่โจทก์หรือภริยาโจทก์นำที่ดินอันเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินตามมาตรา 1304 (3) มาให้จำเลยเช่า สัญญาเช่าเป็นโมฆะ โจทก์ไม่มีสิทธิฟ้องขับไล่เรียกเอาค่าเช่าหรือค่าเสียหายจากจำเลยได้

คำพิพากษาฎีกาที่ 2196/2520 ที่ชายดลิ่งริมแม่น้ำเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินประเภทประชาชนใช้ร่วมกัน จำเลยอาศัยโจทก์ปลูกบ้านอยู่ โจทก์ไม่มีสิทธิครอบครองจึงไม่มีสิทธิจะฟ้องขับไล่จำเลย

แต่มีคำพิพากษาฎีกาที่ 647/2513 ที่ดินของโจทก์จดขายทะเลอันเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินสำหรับพลเมืองใช้ร่วมกันจำเลยเช่าปลูกเรือนตรงที่ชายทะเลเปิดเต็มหน้าที่ดินของโจทก์โจทก์จึงเป็นผู้ได้รับความเสียหายเป็นพิเศษ อันมีสิทธิฟ้องขับไล่ได้

คำพิพากษาฎีกาที่ 147-148/2521 ล้ำรางตั้งเงินซึ่งเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดิน ประเภทพลเมืองใช้ร่วมกันตามมาตรา 1304 (2) โจทก์ครอบครองปลูग्มะพร้าวเก็บผลมาหลายปี จำเลยปักเสาคอนกรีตลง เป็นการรบกวนสิทธิของโจทก์โดยทำเลเมิด ศาลพิพากษาห้ามจำเลยเข้าเกี่ยวข้องรบกวนการครอบครองของโจทก์

การที่คำพิพากษาฎีกาที่ 647/2513 และ 147-148/2521 พิพากษาเช่นนี้ มิได้หมายความว่าโจทก์จะมีกรรมสิทธิ์หรือสิทธิครอบครองอย่างใด ๆ ในที่ดินที่เป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดิน แต่เป็นเพราะโจทก์ได้รับความเสียหายเป็นพิเศษ ทรัพย์สินที่เป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินมาตรา 1304(2) ในคำพิพากษาฎีกานั้นเมื่อประชาชนทุกคนมีสิทธิใช้ร่วมกันบุคคลใดจะไปกีดกันไว้ใช้เพื่อตนเองโดยเฉพาะทำให้บุคคลอื่นไม่ได้ใช้ประโยชน์ไม่ได้ บุคคลผู้ได้รับความเสียหายเป็นพิเศษมีสิทธิฟ้องร้องให้เลิกการรบกวนขัดสิทธินั้นได้ แต่มิใช่ว่าเมื่อมีสิทธิฟ้องร้องแล้วจะหมายความว่าผู้นั้นมีสิทธิครอบครองหรือมีกรรมสิทธิ์เหนือเอกชนคนอื่นแต่อย่างใด และยังมีคำพิพากษาฎีกาที่ 1842/2522 พิพากษาไว้ชัดเจนว่า ที่ดินซึ่งน้ำทะเลท่วมถึงเป็นที่ขายดิ่งเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินประเภทพลเมืองใช้ร่วมกัน โจทก์ไม่อาจได้สิทธิครอบครอง จำเลยจึงมิได้อาศัยสิทธิครอบครองของโจทก์ทำประโยชน์ที่พิพาท จำเลยครอบครองโจทก์ขับไล่ไม่ได้เมื่อโจทก์มิได้เสียหายพิเศษ

หรือแม้ที่ดินที่บุคคลได้สัมปทานเหมืองแร่และการป่าไม้ หรือได้รับอนุญาตจากพนักงานเจ้าหน้าที่ก็ไม่มีสิทธิได้กรรมสิทธิ์ จะมีสิทธิได้เท่าที่กฎหมายนั้น ๆ บัญญัติไว้เท่านั้น

มาตรา 9 แห่งประมวลกฎหมายที่ดินบัญญัติว่า “ภายใต้บังคับกฎหมายว่าด้วยการเหมืองแร่และป่าไม้ ที่ดินของรัฐนั้นถ้าไม่ได้มีสิทธิครอบครอง หรือมิได้รับอนุญาตจากพนักงานเจ้าหน้าที่แล้ว ห้ามมิให้บุคคลใด

- (1) เข้าไปยึดถือ ครอบครอง รวมตลอดถึงการก่อสร้าง หรือเผาป่า
- (2) ทำด้วยประการใด ให้เป็นการทำลายหรือทำให้เสื่อมสภาพที่ดิน ที่หิน ที่กรวด หรือที่ทราย ในบริเวณที่รัฐมนตรีประกาศหวงห้ามในราชกิจจานุเบกษา หรือ
- (3) ทำสิ่งหนึ่งสิ่งใดอันเป็นอันตรายแก่ทรัพยากรในที่ดิน

คำพิพากษาฎีกาที่ 3306/2522 หนองน้ำสาธารณะประชาชนใช้ร่วมกันเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินเป็นที่ดินของรัฐตามประมวลกฎหมายที่ดิน การเข้ายึดถือครอบครองทำประโยชน์โดยไม่มีสิทธิหรือไม่ได้รับอนุญาตมีความผิดตามประมวลกฎหมายที่ดินมาตรา 9.108 ทวิ ไม่ว่าขึ้นทะเบียนเป็นที่สาธารณะหรือไม่

นอกจากการยึดถือครอบครองโดยไม่มีอำนาจ ซึ่งมีความผิดตามประมวลกฎหมายที่ดินมาตรา 9,108 ทวิ แล้ว ถ้าบุคคลใดทำลายทรัพย์สินอันเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินก็อาจมีความผิดอาญาได้ เช่น

คำพิพากษาฎีกาที่ 2538/2522 จำเลยขุดทำลายถนนซึ่งประชาชนช่วยกันทำและได้ใช้สัญจรไปมาเป็นถนนสาธารณะแล้ว จำเลยมีความผิดตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 360

การดูแลสาธารณสมบัติของแผ่นดินนั้น ถ้าเป็นสังหาริมทรัพย์ ก็แล้วแต่ส่วนราชการนั้น ๆ ที่ครอบครอง แต่ถ้าเป็นที่ดินตามประมวลกฎหมายที่ดินมาตรา 8 บัญญัติไว้ว่า “ที่ดินทั้งหลายอันเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดิน หรือเป็นทรัพย์สินของแผ่นดินนั้น ถ้าไม่มีกฎหมายกำหนดไว้เป็นอย่างอื่น ให้อธิบดีมีอำนาจหน้าที่ดูแลรักษาและดำเนินการคุ้มครองป้องกันได้ตามควรแก่กรณี อำนาจหน้าที่ตั้งว่ารัฐมนตรีจะมอบหมายให้ทบวงการเมืองอื่นเป็นผู้ใช้ก็ได้”

ผลของการเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดิน

1. ห้ามมิให้ออน

มาตรา 1305 บัญญัติว่า “ทรัพย์สินซึ่งเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินนั้นจะโอนแก่กันมิได้ เว้นแต่อาศัยอำนาจแห่งบทกฎหมายเฉพาะหรือพระราชกฤษฎีกา”

การโอนตามมาตรา 1305 นี้ หมายถึงการโอนซึ่งสิทธิใด ๆ ซึ่งจะทำให้ทรัพย์สินนั้นใช้เพื่อสาธารณประโยชน์หรือสงวนไว้เพื่อประโยชน์ร่วมกันต่อไปอีกไม่ได้ ดังนั้น การโอนไปโดยสำคัญผิดหรือกระทำโดยผิดพลาดไป ผู้รับโอนก็ไม่ได้สิทธิใด ๆ

คำพิพากษาฎีกาที่ 2622/2522 แม้โจทก์จะซื้อที่พิพาทโดยสุจริตในการขายทอดตลาดตามคำสั่งศาลเมื่อที่พิพาทเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินซึ่งโอนให้แก่กันไม่ได้ โจทก์ก็ไม่ได้สิทธิในที่พิพาท

และนอกจากนี้ก็ยังอาจขอให้เพิกถอนได้ตามประมวลกฎหมายที่ดิน มาตรา 61

คำพิพากษาฎีกาที่ 2132/2523 โจทก์ได้รับหนังสือรับรองการทำประโยชน์ (น.ส.3 ก) ในที่สาธารณสมบัติของแผ่นดิน ย่อมไม่ได้กรรมสิทธิ์ครอบครอง การออกหนังสือรับรองการทำประโยชน์ (น.ส. 3 ก) ให้ไปไม่ชอบด้วยกฎหมาย ผู้ว่าราชการจังหวัดชอบที่จะดำเนินการเพิกถอนเสียได้ตามมาตรา 6 แห่งประมวลกฎหมายที่ดิน แก้ไขเพิ่มเติมโดยประกาศของคณะปฏิวัติฉบับที่ 334

แต่สาธารณสมบัติของแผ่นดินอาจโอนกันได้ตามกฎหมายเฉพาะหรือตามพระราชกฤษฎีกา แต่การนำสาธารณสมบัติของแผ่นดินออกให้เข้าชั่วคราว เช่น กรณีให้เช่าที่บริเวณสวนอัมพรตั้งร้านขายของชั่วคราวในงานวันกาชาดเช่นนี้ ถือว่าทำได้เพราะมิใช่เป็นการโอนสิทธิเป็นแต่เพียงการเอาทรัพย์สินออกใช้ทำประโยชน์เท่านั้น ส่วนที่ดินที่มีได้มีบุคคลใดมีสิทธิครอบครองและไม่ใช้สาธารณสมบัติของแผ่นดินจะโอนในรูปแบบใดก็ได้เช่นขาย แลกเปลี่ยน ให้เช่า เช่าซื้อ ตามประมวลกฎหมายที่ดินมาตรา 10 ให้อำนาจอธิบดีกรมที่ดินจัดหาผลประโยชน์ได้

ส่วนการโอนจากส่วนราชการหนึ่งไปยังอีกส่วนราชการอื่น เช่น ที่ดินแต่เดิมเป็นของกรมพาณิชย์สัมพันธ์ ต่อมามหาวิทยาลัยรามคำแหงได้ขอมาเพื่อก่อสร้างเป็นอาคารเรียนของมหาวิทยาลัย เช่นนี้ไม่ถือว่าเป็นการโอนตามมาตรา 1305 เพราะที่ดินนั้นก็ยังคงเป็นของรัฐอยู่เช่นเดิม

คำพิพากษาฎีกาที่ 1795/2499 ที่ดินซึ่งถูกเวนคืนเป็นของรัฐบาล แต่ภายหลังไม่ได้ถูกใช้ทำกิจการตามวัตถุประสงค์ของกฎหมายที่เวนคืน คณะรัฐมนตรีได้ลงมติให้จัดการคืนให้แก่เจ้าของ และเจ้าของได้ฟ้องกระทรวงมหาดไทยจนศาลพิพากษาคดีถึงที่สุดให้กระทรวงมหาดไทยคืนที่ดินนั้นแก่เจ้าของแล้ว เช่นนี้กรรมสิทธิ์ในที่ดินนั้นย่อมกลับคืนมายังเจ้าของที่ดินโดยไม่ต้องมีพิธีการอันจะต้องอาศัยอำนาจแห่งกฎหมายเฉพาะหรือพระราชกฤษฎีกาตามมาตรา 1305 เพราะมิใช่เรื่องโอนแก่กัน

คำพิพากษาฎีกาที่ 506/2509 สาธารณสมบัติของแผ่นดินนั้นจะโอนแก่กันไม่ได้ เว้นแต่จะอาศัยอำนาจแห่งกฎหมายเฉพาะหรือพระราชกฤษฎีกาตามมาตรา 1305 แม้จำเลยจะได้รับโอนที่ดินมารวมทั้งคูรายพิพาท ซึ่งเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดิน จำเลยก็ห้ามกรรมสิทธิ์ในคูรายพิพาทนั้นด้วยไม่

คำพิพากษาฎีกาที่ 622/2510 รับซื้อที่หนองน้ำสาธารณประโยชน์ซึ่งเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินจากการขายทอดตลาดของศาล ไม่ทำให้ผู้ซื้อมีสิทธิในที่ดินนั้น และไม่มีสิทธิจะเอาไปให้บุคคลอื่นเช่าได้

คำพิพากษาฎีกาที่ 1626/2511 จำเลยครอบครองที่ดินอันเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินย่อมมีสิทธิครอบครองใช้ยืมบุคคลอื่นนอกจากรัฐได้ เมื่อจำเลยขายที่ดินนั้นให้โจทก์โดยทำสัญญากันเอง สัญญาซื้อขายเป็นโมฆะ แต่เมื่อจำเลยส่งมอบที่พิพาทให้โจทก์ครอบครองมานานแล้วโจทก์จะเรียกเงินที่ชำระคืนมิได้ เป็นกรณีที่โจทก์ยอมเสี่ยงภัยรับเอาสิทธิครอบครองที่พิพาทในสภาพเท่าที่จำเลยมีสิทธิอยู่

คำพิพากษาฎีกาที่ 1410/2520 ที่ดินที่ทางราชการสงวนไว้เป็นที่เลี้ยงสัตว์ เป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินสำหรับประชาชนใช้ร่วมกันตามมาตรา 1304(2) โจทก์จำเลยตกลงแบ่งการครอบครองกันไม่ได้

2. ห้ามยกอายุความขึ้นต่อสู้

มาตรา 1306 บัญญัติว่า “ห้ามมิให้ยกอายุความขึ้นเป็นข้อต่อสู้กับแผ่นดินในเรื่องทรัพย์สินอันเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดิน”

อายุความตามมาตรา 1306 นั้น นอกจากจะหมายถึงอายุความการครอบครองปรปักษ์ตามมาตรา 1382 แล้ว ยังรวมถึงกรณีอายุความให้ได้ไปซึ่งการจำยอม หรือแม้แต่ในเรื่องสิทธิครอบครองตามมาตรา 1375 ซึ่งการโต้แย้งสิทธิครอบครองต้องฟ้องร้องภายใน 1 ปีก็ตามถือว่า จะยกขึ้นต่อแผ่นดินมิได้ทั้งสิ้น ถ้าเอกชนคนใดได้รับโอนสาธารณสมบัติของแผ่นดินไปโดยสำคัญผิด หรือโดยผิดพลาดประการใด ผู้รับโอนนั้นจะอ้างกรรมสิทธิ์ในสาธารณสมบัติของแผ่นดินนั้นใช้ยันต่อรัฐไม่ได้ แต่ระหว่างเอกชนกับเอกชนด้วยกันเองอาจอ้างสิทธิในสาธารณสมบัติของแผ่นดินใช้ยันกันเองได้ แต่ยกเว้นในเรื่องกรรมสิทธิ์ เช่น สิทธิครอบครอง บุคคลใดเข้าครอบครองที่ดินที่เป็นสาธารณประโยชน์แต่มีบุคคลอื่นเข้ามาบุกรุกล้ำเขตที่ดินที่ครอบครองอยู่นั้น บุคคลนั้นมีสิทธิที่จะฟ้องร้องขับไล่ได้ และถ้าเกิดความเสียหายเกิดขึ้นก็อาจฟ้องร้องเรียกค่าสินไหมทดแทนกันได้

คำพิพากษาฎีกาที่ 309/2500 หนองสาธารณะเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดิน ใครจะอ้างอายุความครอบครองยันต่อแผ่นดินไม่ได้

คำพิพากษาฎีกาที่ 1253/2500 บุคคลอาจครอบครองปรปักษ์ในที่ดินของศาลเจ้าได้ เพราะไม่ใช่สาธารณสมบัติของแผ่นดิน

คำพิพากษาฎีกาที่ 54/2519 หนองน้ำที่ประชาชนใช้น้ำเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดิน ประเภทประชาชนใช้ประโยชน์ร่วมกันหนังสือรับรองการทำประโยชน์ที่ออกบางส่วนทับหนองน้ำนี้ เจ้าพนักงานเพิกถอนได้ทั้งฉบับ

คำพิพากษาฎีกาที่ 1353/2521 ที่ดินที่เวนคืนมาเพื่อสาธารณประโยชน์ เป็นที่ดินที่กลับมาเป็นของรัฐตามกฎหมายที่ดิน อันเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินตามมาตรา 1304(1) จำเลยจะอ้างอายุความได้การจำยอมเดินผ่านไม่ได้

หมายเหตุ แต่ตามคำพิพากษาฎีกาที่ 1568/2504 การได้การจำยอมโดยอายุความตามมาตรา 1382 นั้นไม่ได้แยกว่าเป็นที่ดินมือเปล่า หรือที่ดินมีโฉนด แต่ถ้าเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดิน จะยกอายุความขึ้นต่อสู้แผ่นดินมิได้ตามมาตรา 1306 ไม่ว่าจะป็นอายุความครอบครองปรักษ์ ให้ได้มาซึ่งกรรมสิทธิ์หรือการจำยอม

คำพิพากษาฎีกาที่ 459/2522 ที่ดินราชพัสดุซึ่งเป็นที่สวนของจังหวัด เพื่อให้เป็นสวนยางของโรงเรียนเกษตรกรรมประจำจังหวัด จึงเป็นที่ดินซึ่งทางราชการสงวนหวงห้ามไว้เพื่อประโยชน์ของทางราชการ เป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดิน จำเลยครอบครองมา 30 ปีเศษก็ไม่ ได้สิทธิโดยอายุความ

3. ห้ามมิให้ยึด

มาตรา 1307 บัญญัติว่า “ท่านห้ามมิให้ยึดทรัพย์สินของแผ่นดินไม่ว่าทรัพย์สินนั้นจะเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินหรือไม่”

การห้ามยึดตามมาตรา 1307 นี้ ใช้ทั้งทรัพย์สินที่เป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดิน และทรัพย์สินของแผ่นดินธรรมดาซึ่งจะยึดใช้หนี้ไม่ได้ทั้งสิ้น ไม่ว่าจะยึดในกรณีใด และถ้ามีการยึดไปโดยสำคัญผิด เช่น นาย ก.ครอบครองที่ดินที่เป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินแปลงหนึ่ง ต่อมาเมื่อนาย ก.ล้มละลายถูกยึดทรัพย์สินรวมทั้งที่ดินนั้นถูกนำออกขายทอดตลาดด้วย ผู้ซื้อที่ดินจากการขายทอดตลาดนั้นไม่มีทางที่จะได้กรรมสิทธิ์ไป แม้ตามมาตรา 1330 บัญญัติว่าสิทธิเขามีเสียไปก็ตาม แต่ผู้ซื้อไม่มีทางใดจะได้กรรมสิทธิ์ไปได้เลย บุคคลจะได้สาธารณสมบัติของแผ่นดินจะต้องเป็นไปตามบทกฎหมายเฉพาะหรือพระราชกฤษฎีกาตามมาตรา 1305 หรือกฎหมายที่ดินตามมาตรา 1334 เท่านั้น แต่ถ้าเป็นกรณีทรัพย์สินของแผ่นดินธรรมดาอาจได้มาโดยรัฐโอนให้เอกชนได้ ต่างกับสาธารณสมบัติของแผ่นดินซึ่งจะโอนไม่ได้เว้นแต่อาศัยอำนาจแห่งบทกฎหมายเฉพาะหรือพระราชกฤษฎีกาเท่านั้น

การสันนิษฐานที่เป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดิน

การสันนิษฐานที่เป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินมี 3 ประการ คือ

- 1) โดยการถูกถอนสภาพ
- 2) โดยการโอนไปเป็นของเอกชน
- 3) สิ้นไปโดยสภาพของทรัพย์สิน

1) สิ้นลักษณะโดยถูกถอนสภาพ

ตามประมวลกฎหมายที่ดินมาตรา 8 วรรค 2 แก้ไขเพิ่มเติมโดยประกาศคณะปฏิวัติ ฉบับที่ 334 “ที่ดินอันเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินสำหรับพลเมืองใช้ร่วมกันหรือใช้เพื่อ

ประโยชน์ของแผ่นดินโดยเฉพาะ หรือเป็นที่ดินที่ได้หวงห้ามหรือสงวนไว้ตามความต้องการของ ทบวงการเมือง อาจถูกถอนสภาพหรือโอนไปเพื่อใช้ประโยชน์อย่างอื่น หรือนำไปจัดเพื่อ ประชาชนได้ในกรณีดังต่อไปนี้

(1) ที่ดินสำหรับพลเมืองใช้ร่วมกัน ถ้าทบวงการเมือง รัฐวิสาหกิจ หรือเอกชน จัดหาที่ ดินมาให้พลเมืองใช้ร่วมกันแทนแล้ว การถอนสภาพหรือโอนให้กระทำโดยพระราชบัญญัติ แต่ถ้าพลเมืองได้เลิกใช้ประโยชน์ในที่ดินนั้น หรือที่ดินนั้นได้เปลี่ยนสภาพไปจากการเป็นที่ดิน สำหรับพลเมืองใช้ร่วมกัน และมีได้ตกไปเป็นกรรมสิทธิ์ของผู้ใดตามอำนาจกฎหมายอื่นแล้ว การถอนสภาพให้กระทำโดยพระราชกฤษฎีกา

(2) ที่ดินที่ใช้เพื่อประโยชน์ของแผ่นดินโดยเฉพาะ หรือที่ดินที่ได้หวงห้ามหรือสงวนไว้ ตามความต้องการของทบวงการเมืองใด ถ้าทบวงการเมืองนั้นเลิกใช้ หรือไม่ต้องการหวงห้าม หรือสงวนต่อไป เมื่อใดมีพระราชกฤษฎีกาถอนสภาพแล้ว คณะรัฐมนตรีจะมอบหมายให้ทบวง การเมืองซึ่งมีหน้าที่เป็นผู้ใช้หรือจัดหาประโยชน์ก็ได้ แต่ถ้าจะโอนต่อไปยังเอกชนให้กระทำโดย พระราชบัญญัติ และถ้าจะนำไปจัดเพื่อประชาชนตามประมวลกฎหมายนี้หรือกฎหมายอื่น ให้ กระทำโดยพระราชกฤษฎีกา”

การถอนสภาพตามประมวลกฎหมายที่ดินมาตรา 8 นี้

ในกรณีที่ (1) หมายถึงที่ดินที่พลเมืองใช้ร่วมกันตามมาตรา 1304 อนุมาตรา (2) เช่น ที่ชายตลิ่ง ทางน้ำ ทางหลวง ทะเลสาบ ฯลฯ ถ้ารัฐต้องการใช้ประโยชน์ รัฐต้องการใช้ประโยชน์ รัฐต้องจัดหาที่ดินอื่นมาให้ใช้แทน ถ้าพลเมืองได้เลิกใช้ประโยชน์ในที่ดินนั้น หรือที่ดินนั้น เปลี่ยนสภาพไปแล้วมิได้ตกเป็นกรรมสิทธิ์ของผู้ใด ก็ถอนสภาพที่ดินนั้นได้โดยออกเป็นพระราช กฤษฎีกา

ในกรณีที่ (2) เป็นที่ดินที่ใช้ประโยชน์ของแผ่นดินโดยเฉพาะตามมาตรา 1304 อนุมาตรา (3) เช่น บ่อม โรงทหาร สำนักราชการบ้านเมือง เรือรบ อาวุธยุทโธปกรณ์ รวมทั้งที่ดินที่ทบวง การเมืองยังมีได้ใช้แต่หวงห้ามหรือสงวนไว้เพื่อความต้องการในภายหน้า ถ้าเลิกใช้หรือเลิก สงวนหวงห้ามต่อไปแล้วก็ถอนสภาพได้โดยพระราชกฤษฎีกา

คำพิพากษาฎีกาที่ 428/2511 ลำคลองที่เป็นทางน้ำสำหรับประชาชนใช้สัญจรไปมา ร่วมกัน แม้จะตั้งขึ้นไปโดยธรรมชาติไม่มีสภาพเป็นลำคลองมา 30 ปีเศษ และไม่มีราษฎรได้ ใช้ประโยชน์ก็ตาม แต่เมื่อยังไม่มีพระราชกฤษฎีกาถอนสภาพที่ดินนั้นจากการเป็นสาธารณ สมบัติของแผ่นดินตามประมวลกฎหมายที่ดิน และทางราชการยังถือเป็นที่หลวงหวงห้ามอยู่ จึง

ยังคงเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินอยู่เช่นเดิม

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1345/2519 ป่าช้าซึ่งประชาชนเคยใช้ประโยชน์ในการเผาและฝังศพ เป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดิน แม้จะยังไม่ได้ขึ้นทะเบียนของทางการไว้ และหมดสภาพเป็นป่าช้าเพราะโจทก์เข้าครอบครอง ประชาชนจึงไม่ได้ใช้มาหลายปีก็ตาม ตราบใดที่ทางราชการยังไม่ได้ถอนสภาพก็ยังเป็นป่าช้าอันเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินอยู่นั่นเอง การที่โจทก์เข้ายึดถือโดยพลการไม่ทำให้โจทก์ได้สิทธิครอบครองตามกฎหมาย

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 2502/2533 การที่คลองหรือร่องน้ำสาธารณะซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของที่ดินพิพาทกลายเป็นที่ดินขึ้น แม้อต่อมาพลเมืองจะไม่ได้ใช้ประโยชน์ร่วมกัน โดยจำเลยเข้าครอบครองปลูกสร้างเพิงสังกะสีแต่ผู้เดียว เมื่อยังไม่มีบทกฎหมายเฉพาะหรือพระราชกฤษฎีกาให้ถอนสภาพจากการเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินสำหรับพลเมืองใช้ร่วมกันคลองหรือร่องน้ำดังกล่าวก็ยังคงมีสภาพเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินอยู่ตามเดิม แม้โจทก์จะไม่ได้ขึ้นทะเบียนเป็นที่ดินราชพัสดุและจำเลยจะได้ครอบครองมาเกิน 10 ปีแล้วจำเลยก็ไม่ได้กรรมสิทธิ์เพราะต้องห้ามมิให้ยกอายุความขึ้นต่อสู้ ตาม ป.พ.พ. มาตรา 1306 โจทก์ย่อมมีอำนาจฟ้องขับไล่จำเลยได้

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 3205/2534 ที่พิพาทเคยเป็นทางเรือที่ประชาชนเคยใช้ประโยชน์ร่วมกัน อันเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินมาก่อน แม้จำเลยจะถมที่พิพาทจนเป็นที่ว่างและน้ำท่วมไม่ถึง เมื่อยังไม่มี การเพิกถอนสภาพที่ดินดังกล่าวตาม ป. ที่ดิน และทางราชการยังสงวนไว้เพื่อประโยชน์ร่วมกัน ที่พิพาทจึงยังคงเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดิน ดังนี้ โจทก์ครอบครองมานานเท่าใดก็ไม่ได้สิทธิครอบครอง และโจทก์ต้องห้ามมิให้ยกอายุความขึ้นต่อสู้กับแผ่นดิน ตาม ป.พ.พ. มาตรา 1306

2. โดยการโอนไปเป็นของเอกชน

มาตรา 1305 บัญญัติว่า “ทรัพย์สินซึ่งเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินนั้นจะโอนแก่กันมิได้ เว้นแต่อาศัยอำนาจแห่งกฎหมายเฉพาะหรือพระราชกฤษฎีกา”

ฉะนั้น การห้ามโอนตามมาตรา 1305 นี้ หมายถึงการห้ามโอนในทุกกรณีไม่ว่าจะเป็นการโอนสิทธิใด ๆ ที่เป็นทรัพย์สิน เช่น กรรมสิทธิ์หรือสิทธิใด ๆ ที่ทำให้ทรัพย์สินนั้นหลุดจากการเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดิน การที่เอาทรัพย์สินออกให้เข้าไม่ถือว่าเป็นการห้ามโอนตามมาตรา 1305 เพราะเป็นการเอาทรัพย์สินออกทำประโยชน์ ทรัพย์สินนั้นมิได้โอนกรรมสิทธิ์ไปยังผู้เข้าแต่อย่างใด กฎหมายเฉพาะหรือพระราชกฤษฎีกาที่ให้โอนไปนั้น อาจจะเป็น

กฎหมายกำหนดวิธีปฏิบัติที่จะได้สิทธิในทรัพย์สินที่เป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินไว้โดยทั่ว ๆ ไป หรือเป็นกฎหมายเฉพาะเรื่องคือ บัญญัติให้ออนเป็นกรณี ๆ ไปโดยเฉพาะ เช่นตามมาตรา 3 แห่งประมวลกฎหมายที่ดิน (1) และ (2) บัญญัติว่าอาจได้มาตามประมวลกฎหมายที่ดิน หรือกฎหมายว่าด้วยการจัดที่ดินเพื่อการครองชีพ หรือกฎหมายอื่น และมาตรา 8 (2) แห่งประมวลกฎหมายที่ดินบัญญัติว่า ที่ถูกถอนสภาพแล้วถ้าจะโอนให้เอกชนจะทำได้โดยพระราชบัญญัติ หรือพระราชกฤษฎีกา

เมื่อสาธารณสมบัติของแผ่นดินนั้นมีกฎหมายเฉพาะหรือพระราชกฤษฎีกาให้ออนได้แล้ว สาธารณสมบัติของแผ่นดินนั้นก็กลายเป็นสภาพจากทรัพย์สินนอกพาณิชย์ คือจากทรัพย์สินที่ใช้เพื่อประโยชน์สาธารณะหรือใช้เพื่อประโยชน์ร่วมกัน กลายเป็นทรัพย์สินของเอกชนธรรมดาซึ่งอาจจะถูกยึดใช้หนี้ สามารถยกอายุความขึ้นต่อสู้ และสามารถโอนต่อ ๆ ไปได้

3. สิ้นไปโดยสภาพของตัวทรัพย์สินนั่นเอง เช่น บ้อมหรือกำแพงเมืองเก่า เมื่อปรักหักพังหมดก็สิ้นสภาพจากการเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดิน การสิ้นสภาพไปนี้หมายถึงการสิ้นไปเองโดยธรรมชาติ ไม่ใช่โดยบุคคลใดเป็นผู้ทำให้สิ้นไป การไม่ใช่เพื่อประโยชน์สาธารณะหรือไม่ใช้ทรัพย์สินนั้นร่วมกันอีกต่อไปไม่ทำให้ทรัพย์สินนั้นสิ้นสภาพจากการเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดิน เช่น ทางเดินสาธารณะที่เลิกใช้ไม่มีใครเดินแล้ว ก็ยังคงเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดิน ในรูปที่ดินรกร้างว่างเปล่า และการสิ้นไปนั้นจะต้องเป็นการสิ้นไปจริง ๆ มิใช่กลายเป็นทรัพย์สินรูปแบบอื่น เช่น ทางแม่น้ำนั้นตื้นเขินขึ้นก็กลายเป็นทางน้ำสาธารณะกลายเป็นที่ดินรกร้างว่างเปล่าเช่นนี้ถือว่าสิ้นสภาพจากการเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินไปตามมาตรา 1304 (2) แต่ยังคงเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินตามมาตรา 1304 (1)